

Arbeidstekst nr 27
"Naturstien"
av Anne-Grete Barlaug, N

Dronninglund 1995
NUD
Slotsgade 8,
DK-9330 Dronninglund, Danmark
Telefon + 45 84 34 99, Fax + 45 98 84 34 88

Innhold

Forord 5

Tverrfaglig samarbeid	6
Prosessen framover	7
Tilgjengelighet	8
1. Rydding og opparbeiding av "Turstien"	10
2. "Balsampoppeltoppen"	11
3. "Labyrint med epletre", endelig kalt "Eplegropa"	12
4. "Sophia Loren"	13
5. "Akebane"	14
6. "Pensjonisthage"	15
7. "Hengende hager"	16
8. "Katten"	17
9. "Tursekk med innhold"	18
10. "Klatretreet"	19
Andre Opplevelser	20
Åpning av Naturstien _ "Vinterlekene 1992"	36
Vinterleker 1993	36
Pedagogiske overveielser og teoretisk bakgrunn for Naturstien	37

Problemstillinger	37
Naturstien, et frirom med kilder til inspirasjon	38
Lek 39	
Kreativitet.....	39
Felles oppmerksomhet og kommunikasjon.....	40
Pedagogens forutsetninger og menneskesyn	40
"Å lære å lære"	41
Naturopplevelser som dimensjon i kulturformidlingen.	
Kulturbegrepet	41
Læring gjennom kroppen	41
Naturstien, en ekspedisjon	42
Natursti, en utvidelse av livsrom.....	43
Valg 43	
Kulturelle bærebjelker	44
Temaarbeid og kulturelle uttrykk	44
Teoretisk tilknytning	45
Avslutning	45
Litteraturliste.....	46

Forord

*What is man? What are his needs? You and I are
jungle animals on asphalt. But we are program-
med for the verdure of chlorophyll; og moss and
leaf and forest aisle.... Is man black.... or white....
or yellow.... or red? No! The deep inner man
says color me green!*

Arbeidet innenfor døvblindefeltet er spennende og i stadig utvikling. Mitt bidrag er ment som et innlegg i diskusjonen for videre erkjennelser og innsikt i arbeidet.

Jeg vil gjerne takke elever og kolleger på "Steinstua" for lærerike arbeidsår. Med denne arbeidsteksten har en del av vår praktiske hverdag, slik jeg opplever den, kommet på trykk...

Skådalen, februar 1995

Anne_Grete Barlaug

"Naturstien"

- et lengrevarende utviklingsarbeid (1990 - 1995)

Kort historikk

I perioden 1990 til 1993 har det foregått flere prosjektarbeid med ett felles utgangspunkt. Ut fra kunnskap om døvblindhet ble det tatt et initiativ fra personal som arbeider på "Steinstua" ved Skådalen kompetanssenter i Oslo. Dette er en skoleavdeling som gir et førskole-, grunnskole- og videregående opplæringstilbud for døvblindfødte. Initiativet hadde grobunn i et ønske fra personalet om å rendyrke et naturlandskap med mulighet for felles opplevelse og egenerfaring. Dette initiativet er således et uttrykk for engasjement som går utover det som blir forventet gjennom arbeidsinstruks og læreplan.

Arbeidet ble etterhvert anerkjent som et utviklingsarbeid, og fikk prosjektnavnet "Naturstien."

Tverrfaglig samarbeid

Natursti-prosjektet har krevet et utstrakt tverrfaglig samarbeid både innenfor Skådalens egne rekker og utadtil med Instituttet for landskapsarkitektur ved Norges landbrukshøgskole. Kunnskap om landskapsarkitektur og erfaring med praktisk tilrettelegging har vært viktige elementer i realiseringen av planene om naturstien. Mange fagkategorier uten naturlig tilknytning til det spesialpedagogiske arbeidet har derfor vært uunnværlige i tilretteleggingen.

Anne-Grete Barlaug har hatt ansvaret for, i samarbeid med spesialpsykolog Anne Nafstad og formingslærer Andreas Claussen, å samle, utvikle og spre kunnskap som omhandlet utvidelse av elevenes omverdensrelasjoner med naturlandskap som arena. Landskapet i Naturstien skulle inneholde karakteristiske steder, noen prototyper på det en kunne finne igjen utenfor i norsk naturlandskap. Disse karakteristiske stedene skulle gi noen opplevelser og senere kunne vekke minner hos den som kom til de forskjellige stedene. Vi har valgt å kalle stedene for "opplevelser" og dette uttrykket blir også brukt i denne teksten.

Opparbeidingen av landskapet gjorde det mulig senere å arrangere typiske, norske kulturaktiviteter for de døvblindfødte elevene.

Mo Gård i Sverige er i ferd med å etablere sin egen Natursti. Den har fått navnet "Promenadvägen", og her har en opparbeidet naturopplevelsene i stort format med utgangspunkt i typisk svensk naturlandskap. Naturstien og Promenadvägen bygges over samme lest. Vi har ennå til gode å oppleve typisk norske og svenske

uteaktiviteter i samspill i et slikt naturlandskap. Dette kan jo stå som et av målene for arbeidet fremover.

I arbeidet med Naturstien er det videre utviklet et informasjonssystem for orientering i Opplevelsene. Systemet bygger på det eksisterende prinsipp med tegnplater som brukes i kommunikasjonssystemet på Steinstua, som er døvblindeavdelingen på Skådalen Kompetansesenter.

I systemet inngår et utkast til et taktilt kart som kan brukes i forhold til taktile markører i naturlandskapet. Videre utprøving vil skje i Naturstien ved Skådalen.¹ Dette er et system som i prinsippet skulle kunne fungere i andre landskaper, både i opparbeidede Naturstier og i naturen ellers.

Prosesen framover

På Steinstua ved Skådalen ønsket personalet å bruke utearealet i nær tilknytning til det øvrige skoletilbudet. De hadde en visjon om at naturopplevelser skulle bidra til å øke de døvblindes livskvalitet.

Steinstuas uteareal var i seg selv et godt utgangspunkt for videre tilrettelegging, og høsten 1991 ble det første spadestikket tatt. Terrenget var i utgangspunktet et skogsterreng, som fra tidligere av, kun ble benyttet med et huskestativ og et kombinert bord- og benkmøbel. Det lå mange ubrukte muligheter i terrenget!

Ca. et år i forveien var det gjort grundige forberedelser med hensyn til økonomi, samarbeidspartnere og målsettinger. I løpet av en rekke tverrfaglige samlinger høsten 1990, kom det fram forskjellige forslag til Opplevelser som personalgruppen mente skulle finnes i Naturstien. I dette arbeidet fikk personalgruppen omfattende veiledning fra Instituttet for landskapsarkitektur. En rekke av forslagene ble illustrert og presentert til videre bearbeiding. I denne arbeidsteksten er noen av disse illustrasjonene trykket.

"Røtter"

"Tvillingtrær"

"Grotte i fjell"

"Akebane"

"Lysthus"

"Labyrint med epletre"

"Fossefall"

¹ Brit Furu: "Taktilt informasjonssystem for døvblindfødte", diplomoppgave i industridesign, Oslo 1992

"Fjellklatring"
"Mobil plaskedam"
"Sandlek"
"Klatretre"
"Kratt av velduftende urter"
"Tre som ligger"
"Telt"
"Klær til tørk sti"
"Tunell av hengende hager"
"Taubane"
"Hengebro"

Mulighet for å holde husdyr ble undersøkt, men p.g.a. faren for å utvikle allergi, ble dette skrinlagt. Det fantes jo likevel "naturlig" tilgang av fugler, insekter og frosker.

I tillegg til den vegetasjon som allerede var i terrenget, skulle det plantes vanlige norske frukttrær, bærbusker og blomster.

Tilgjengelighet

Alternativer m.h.t. adkomsten til de forskjellige Opplevelsene ute i terrenget ble viet stor oppmerksomhet. Vi kom fram til en løsning hvor en ville lage en tursti gjennom terrenget som samtidig ledet til de ulike Opplevelsene. Muligheten for å nå hver enkelt Opplevelse uten å måtte gå igjennom turstien kunne bli ivaretatt ved en indre sti tett inntil husveggen. Noen av Opplevelsene skulle ligge så nær inntil denne stien at det skulle være lett å finne veien hjem. På denne måten skulle det bli mulig å gradvis utvide livsrommet. Et viktig mål skulle være å skape muligheter for å kunne gå ut på egenhånd, finne Opplevelsen, for så å snu og gå hjem igjen.

Naturstien skulle bygges opp etter "prøve og feile" metoden, hvor kart og terreng måtte tilpasses og forandres etter behov i løpet av prosessen. Området rundt skolebygning og boavdeling er ca. 250 m². I dette terrenget ble følgende Opplevelser prioritert opparbeidet i løpet av det første prosjektåret:

1. Rydde og opparbeide en tursti (ca. 175 m.)
2. "Balsampoppeltoppen"
3. "Labyrint med epletre"
4. "Sophia Loren"
5. "Akebane"
6. "Pensjonisthage"

Høsten 1993 ble opplevelsene supplert med:

7. "Hengende hager" (et drivhus)
8. "Tursekk med innhold"
9. "Katten"

Videre er det planlagt å lage et klatrettre, tilgjengelig for de døvblindfødte elevene:

10. "Klatretreet".

Arbeidet ble organisert som dugnad, hvor "prøve og feile" som nevnt var framgangsmåten i arbeidet. Så godt som hver onsdag ettermiddag eller kveld høsten 1991 gikk med til å opparbeide Opplevelsene. Frivillige ansatte har med stor entusiasme formelig gravd seg gjennom terrenget. De døvblindfødte elevene har også gjort sitt. En har f.eks. vært med på å plante epletre, en annen har båret mange bøtter med singel til å bygge opp akebakken, f.eks.

En av de døvblinde elevene var fast med på dugnadsarbeidet. Alle aktiviteter, helt fra å kjøpe spett til å bake boller til kaffepausen var hun med på. Der det var mulig, ble det også utført arbeid med stien på dagtid sammen med elevene i skoletida.

Veilederne fra Instituttet for landskapsarkitektur var også delaktige i arbeidets praktiske oppstartingsfase, og deres deltaking var nødvendig for at ikke prosjektet skulle gå i stå. Ingen av de ansatte hadde fagkunnskap om landskapsarkitektur. Samarbeidet gikk ut på å samordne kunnskaper om landskapsarkitektur og spesialpedagogikk, i forhold til naturopplevelser og sansetap.

I det følgende vil jeg vise en kort oversikt over gjennomføring av de ulike Opplevelsene.

1. Rydding og opparbeiding av "Turstien"

Turstien er selve nerven i terrenget. Den skal lede fram til de forskjellige Opplevelsene, samtidig som den skal være en selvstendig del innenfor helheten. Å gå en tur på stien skal gi en opplevelse i seg selv.

Turstien er gravd ned ca. 20 cm. i bakken og har fått en lengde på ca. 175 meter. Dekket består hovedsakelig av singel og pukk med noe jord og gress innimellom for å holde på massen.

Av innkjøpt masse er det gått med ca. 10 tonn singel og pukk. Andre utgifter er oppmerkingspray, tau, gressfrø, 1 pæretre, arbeidsredskap som hakke og spade samt et ukjent antall par arbeidshansker!

Antall dugnadstimer: 30

" prosjekttimer: 15

2. "Balsampoppeltoppen"

Balsampoppeltoppen står nå ferdig opparbeidet. Til denne er det gått med ca. 10 m³ matjord tilkjørt fra Oslo Kommunes Park- og Idrettsavdeling. Poplene ble hentet i Ski, som en del av en ekskursjon for elevene høsten 1991. Poplene er velluktende i fuktig vær, og ferdig tilvokst skal de tilsammen danne et lysthus, som brukerne kan gå på tur til og sitte inne i for å hygge seg og eventuel spise medbragt mat. "Balsampoppeltoppen" er allerede tatt i bruk. En av våre døvblindfødte brukere, som har en liten lyssynsrest tilbake, finner seg godt til rette der hvor sola kommer til syne mellom viftende balsampoppelblader.

"Balsampoppeltoppen" har en skråning som er beplantet med løker og tilsådd med gress. Det er således gått med ca. 10 m³ matjord, 6 flate sittesteiner, tulipan_, krokus_ og snøklokkeløk samt 1/4 pakke gressfrø og 16 balsampoppelplanter.

Antall dugnadstimer: 8

" prosjektimer: 8

3. "Labyrint med epletre", endelig kalt "Eplegropa"

Tanken var å plante et nettverk av Sibirkornell til en labyrinth med et epletre i midten. Vi valgte imidlertid å forme terrenget på en annen måte. I forvegen var terrenget ganske flatt like uten for husveggen.

Det var naturlig at Naturstien begynte ved husets utgangsparti. En sti oppstår ofte som en snarvei i et terreng som er kupert. Arbeidet med å forme terrenget slik at det ble mer kupert, ble derfor satt i gang, og denne formasjonen, som opprinnelig ikke var planlagt, har fått navnet "Sophia Loren"!

I forlengelsen av denne Opplevelsen ble "Eplegropa" til. Den er ca. 2.5 meter i diameter og beplantet med Sibirkornell på kantene. Et epletre er også plantet, og tanken er at en med tiden skal kunne ligge godt gjemt og beskyttet nede i gropa samtidig som en kan strekke ut en arm å plukke seg et eple om høsten!

Til "Eplegropa" er det gått med:
ca. 2 m³ matjord, 4 Sibirkornell_planter, 2 epletrær, 1 Boudelaiaplante, og 1/4 pakke gressfrø.

Antall dugnadstimer: 6
" prosjektstimer: 4

4. "Sophia Loren"

Som nevnt var denne formasjonen ikke planlagt og er derfor et av resultatene som kom til i prosessen. Formasjonen består av to høydepartier hvor turstien snor seg i mellom. Disse består av ca. 8 m³ matjord og er tilsådd med gressfrø og beplantet med tulipan_, krokus_ og snøkløkkeløk.

Antall dugnadstimer: 6

" prosjekttimer: 6

5. "Akebane"

I utgangspunktet da prosjektmidlene ble foreslått disponert, hadde vi tenkt å anskaffe en rutsjebane og forme terrenget etter denne. Etter nøye vurdering ombestemte vi oss, og valgte istedet å bygge opp og forme terrenget på en slik måte at det ble mulig å ake i flere retninger.

I dag står akebakken klar til bruk. Den har fått form som en miniatgave av en "bob"-bane med to skarpe kurver, og den er ca. 25 meter lang. I vintrene -92 og -93 ble akebakken preparert med tilkjørt snø og sprøytet med vann. Vintrene -94 og -95 har vi vært velsignet med nok snø som nedbør.

Til akebakken er det gått med ca. 7 tonn pukk, 8 _ 11mm. Av utstyr er det kjøpt inn diverse akebrett, kjelker, snøryddere og vannslange med stativ.

Antall dugnadstimer: 30

" prosjekttimer: 10

6. "Pensjonisthage"

Dette er en slags blomsterkasse som måler ca. 1 1/2 x 1 1/2 meter. Den er konstruert på en slik måte at den kan skrues fra hverandre og lagres inne om vinteren. Pensjonisthagen har fått navnet fra oppfinneren, som har sørget for at høyden på "hagen" er brukervennlig for mennesker med dårlig rygg og stive bein.

Pensjonisthagen kan brukes helt uavhengig av jordsmonn i omgivelsene forøvrig. Det er bare å sørge for god jord i kassa, nok lys og fuktighet. Plantene trives godt og er lette å stelle. Pensjonisthagen egner seg også ypperlig til forkultur av ulike blomster og planter. Det er foreløpig sli vi bruker den på Steinstua. Det at den er så lett tilgjengelig og oversiktlig, gjør at den egner seg fint til mennesker med sansetap.

Materialet er: Trykkimpregnert gran, 48 cm. brede bord.

3-delte forskalingsplater til bunn.

8 skruer, skiver og muttere.

Sort tykk plast til å holde på jordmassen, eventuelt isoporkasser

7."Hengende hager"

Høsten 1993 kunne vi supplere med en ny Opplevelse. Det ble kjøpt inn et drivhus på ca. 8 m². Vi ønsket at det skulle ha denne størrelse, slik at det ble tilgjengelig for rullestolsbrukere. Drivhuset er laget av rammer i lettmetall med polypropylen i vindusglassene. Selve monteringen av drivhuset ble gjennomført på flere dugnader samme høst. I denne sammenheng var forelderene aktive i opparbeidingen.

Drivhuset måtte stå på et skikkelig fundament. Dette har ført til mye steinbæring for elevene! Til våren skal det blant annet plantes ut vekster som har stått i forkultur inne. Det vil nok ta en stund før vi blir gartnere, men på hobbybasis skulle dette gi mange muligheter.

Drivhus: 8 m² med dobbel skyvedør for rullestolbrukere. Ukjent antall naturstein til fundament.

Antall dugnadstimer: 20

" prosjektimer: 4

8. "Tursekk med innhold"

Intensjonen med "Tursekken" er at den skal fungere som en prototyp: "Dette skal en tursekk inneholde"

Innholdet er som følger:

- * Termos
- * Matpakke
- * Kniv
- * Tursag
- * Øks
- * Stormkjøkken
- * Fyrstikker
- * Rødsprit
- * Toalettrull
- * Melkesjokolade
- * Appelsin
- * Lysstump
- * Sitteplate

De enkelte delene kan fint fungere som referansobjekter. Det viktig å gjøre seg kjent med de forskjellige tingenes funksjon før en drar ut på tur. Derfor må en øve seg hjemme i vante omgivelser.

9."Katten"

"Katten" skal være et turmål. Den er laget av trykkimpregnerte materialer og er formet som en sitteplass med "katte_aktige" former. Den skal gjøres helt ferdig på sløydsalen til våren, hvor en av elevene skal ha det som tilrettelagt tilbud i forming.

10. "Klatretreet"

Denne Opplevelsen er foreløpig på planleggingsstadiet, slik at det ikke foreligger noen oversikt over materialforbruk o.l. Sommeren 1993 var en av de døvblindfødte elevene på leirskole i Frankrike. Tema for aktivitetene der var klatring og musikkopplevelse. Selv med den lille erfaringen vi har med klatring, ser det ut til at det vil være en aktuell aktivitet også for oss. Vi må imidlertid samle mer kompetanse på området før vi går i gang med dette.

Andre Opplevelser

På forslag til andre Opplevelser, ble det også kjøpt inn en mobil plaskedam, en hengekøye, lett flyttbare utemøbler samt nødvendig redskap til bruk i arbeidet. Opplevelsene er blant annet finansiert av fondsmidler.

Til dokumentasjon av prosjektet er det tatt lysbilder fra arbeidets gang med de ulike Opplevelsene. Det foreligger således en lysbildeserie på ca. 125 bilder som kan forelegges dersom det skulle være et behov.

Denne lysbildeserien skal imidlertid bearbeides videre. Målet er at den, sammen med annet materiale, skal gi informasjon til andre som kan tenke seg å lage noe tilsvarende.

På de følgende sider finner du enda flere idéer som kan føres ut i livet:

"Trerøtter"

som brer seg utover berg og stein. Skape forståelse for vegetasjon som får næring direkte fra jorda. Pedagogisk å la elevene føle og på den måten oppleve røttene før man snakker om det.

"Tre som ligger"

Et felt tre er en enorm attraksjon. I nordkanten av tomta passer det å legge treet over en naturlig fordypning. Så får vi et spenningsmoment med i tillegg. treet kan godt ligge noen år.

"Grantvillingene"

To kraftige granstammer står med ca. 50 centimeters avstand. Dette byr i seg selv på en opplevelseskvalitet som man ikke bør forkludre med permanente aktiviteter. I stedet kan man jo i enkelte sammenhenger stille opp lysthusteltet slik at man går inn mellom stammene til samvær, gjerne med kakao og boller.

"Telt"

Naturtomta inviterer til å dra på telttur. Man kan ha teltet som mål for turen, der man inntar medbrakt mat og drikke.

"Grotte / tunnell"

I en liten knaus på vestsiden av huset kan det være en mulighet for å lage en grotte eventuelt en gjennomgang. Å kripe inn i eller igjennom kan gi en tydelig definert romfølelse.

"Kratt"

Nyplantinger av f.eks. sibirkornell kan danne et kratt. Det er spennende å oppleve et kratt, på vei inn og på vei ut...

"Myntekratt"

- luktesans
- følesans

"Tunnell"

Et forheng eller en gardin dekker inngangen til den grønne tunnellen. Den er laget av pergola og slyngplanter. Gardinene ved inngangen/ utgangen kan bestå av alt som kan henges fast i tverrbjelken. Spennende å føle på alt det som henger ned...

"Hengebro"

Den beveger seg når man går over den og andre kan stå under broen og hamre i den. "Hvem er det som tramper på min bro?" ropte trollet...

"Taubane"

Taubane i en svakt skrånende bakke. En huske monteres på løpestrengene. Luft i ansiktet, kiling i magen, skrekkblandet fryd, og vips, så er man nede!

"Klær til tørk"

Klær er "hengt til tørk" langs en sti. Noen ganger er klærne så våte at det drypper av dem, andre ganger er de nesten tørre eller helt tørre. Noen ganger vaier de frem og tilbake andre ganger er de helt stivfrosne. Det avhenger av vær og vind...

"Sandlek"

Sanden ligger i hauger og i groper. Her fins bøtter og spader og tilgang på vann.

"Arbeidsbord"

Materialene finnes på muren og rundt omkring. Ved arbeidsbordet formes de til sølekaker av sand, stein, plantedeler og vann.

"Rennende vann"

Vannfesten starter ved at kranen skrues opp for fullt. Vannet fosser nedover en akvadukt i 60 - 70 centimeters høyde over bakken. Derfra faller det fritt i en foss og ned i et lite basseng. Vannet renner

inn under gangstien i et rør og videre nedover et
bekkefar før det ender i et sluk.

"Utstyrshus"

Det er behov for å ha et lett tilgjengelig lager for alle de tingene man leker med på naturstien. Utstyrshuset kan godt bygges slik at man kan rutsje ned fra taket, hoppe ned i en haug med høy eller snø, eller svinge seg som Tarzan i et tau ut fra gavlen.

Åpning av Naturstien _ "Vinterlekene 1992"

18. april _92 går over i historien som dagen hvor de første vinterlekene for døvblindfødte ble arrangert på Skådalen. Denne kulturaktiviteten var den første som ble arrangert i natursti_landskapet. Aking var eneste disiplin, men den hadde til gjengjeld mange omganger!

Her deltok ikke bare de døvblindfødte brukerne, men også hørselshemmete elever i ulik alder som går på Skådalen skole, samt voksne og barn som i løpet av høsten _91 og vinteren _92, har vært med på dugnadsarbeid i Naturstien. På denne måten tok vi deler av Naturstien i bruk. Mange har fått et forhold til det prosjektarbeidet vi har drevet med, og lærene/pedagogene til de døvblindfødte elevene har allerede tatt naturstiopplevelser med i planleggingen av deres undervisning.

Vinterleker 1993

Nok en snøfattig vinter gjorde at vinterlekene dette året ble tilrettelagt på en litt annen måte. Selve rammen fra året før ble beholdt:

- * Invitasjon m/"Vinterleker"_logo
- * Tale ved åpningen
- * Hornmusikk
- * Is og fakkel-markeringer ved "stasjonene".
- * Køståing
- * Start og Mål
- * Nummerutdeling
- * Aking
- * Tilskuere
- * Ute_kiosk
- * Pølser
- * Brus
- * Premieutdeling

I tillegg til dette arrangerte vi en "helhetlig sansestimuleringsløype" i selve turstien. Det var viktig å holde liv i en begynnende tradisjon, og vi kunne ikke la oss slå ut av noe så banalt som snømangel! Vi fikk erfare det samme som så mange andre idrettsarrangører har opplevd når værgudene svikter. Til trøst kunne vi oppsummere at også slike erfaringer hører inn under begrepene kulturarv og formidling av disse.

Sansestimuleringsløypa ble, til tross for en del komplikasjoner i forberedelsene, godt mottatt som et akseptabelt alternativ til fjorårets arrangement, sannsynligvis fordi rammen rundt var den samme. Det som var nytt denne gangen, var at foreldre og søsken deltok.

Allerede på sommerfesten ble jeg spurt om det ikke snart ble vinterleker igjen!

Og selvfølgelig gikk "Vinterlekene" av stabelen i 1994 også! 1994 sto jo i Olympiadens tegn. Vi forsøkte å markere dette ved å tilføre "Vinterlekene" en ny disiplin, nemlig skiløp.

Slekt, venner og andre med_elever på Skådalen skole var også i 1994 naturlige deltakere.

Helt fra starten i 1989, med planlegging av utemiljøet på "Steinstua", har vi vært helt avhengige av økonomisk støtte fra flere hold. Vi inviterte flere ressurspersoner til "Vinterlekene '94", slik at de kunne se hva midlene var brukt til.

Pedagogiske overveielser og teoretisk bakgrunn for Naturstien

"Livet er det som hender deg, mens du er travelt opptatt med å lage planer for framtida" (Fritt oversatt fra John Lennon)

Målsetting:

"Naturstiprosjektets intensjon var å tilrettelegge for opplevelser og inspirasjon, **med helhetlig sanseopplevelser** i naturen som utgangspunkt.

Problemstillinger

Sørger den spesialpedagogiske virksomheten for at den døvblindfødte får opplevelser som kan inspirere til nysgjerrighet og glede? Motiverer den til videre utforskning? Har "inn"læring og treningssituasjoner overføringsverdi til det vanlige livet? Gir erfaringene mulighet til forståelse av sammenhenger? Inneholder den kunnskap om grunnleggende mønstre og sammenhenger i menneskelig virksomhet?

Jeg har ikke svar på alt dette, men stiller spørsmålene for videre diskusjon.

En tilrettelagt undervisning for døvblindfødte bærer ofte preg av oversiktlig og organisert virksomhet med trening av ferdigheter som hovedinnhold. Filosofien som ligger til grunn for dette er at en verden som er forutsigbar og oversiktlig inngir trygghet. I iveren etter å sikre den døvblinde oversikt og trygghet i tilværelsen er det stor fare for at utviklingsmulighetene som ligger i utfordring og spenning blir borte.

For menneskene er framtida det motsatte, nemlig uforutsigbar. Det er i spenningsfeltet mellom visshet og uvisshet at livet utspiller seg.

Naturstien, et frirom med kilder til inspirasjon

Med sinnet fritt for distraherende tanker... »Det finnes øyeblikk i livet da alt går av seg selv. Det er da du kan tenke mange tanker på en gang. Det er da du glemmer alt som heter prestasjonangst og tilkortkommenhet. Det er da du oppdager nye mønstre og sammenhenger mellom ulike erfaringer. Alle bitene i puslespillet faller på plass. Du bare gjør det du ellers aldri ville ha klart. Det er vel dette som kalles inspirasjon, og som visstnok er et kjent fenomen for kunstnere av ymse slag.²

Forfatteren konkluderer med at inspirasjon er noe en kan få, når en er glødende opptatt med noe, når en tenker, opplever med alle sansene og hele kroppen, uten krav til et eventuelt ferdig produkt eller utføring av en oppgave.

Jeg velger å tro at denne inspirasjonen er uhyre viktig for å motivere til erkjennelse av en selv og omgivelsene. Den spesialpedagogiske verden, slik jeg kjenner den fra tradisjonell teori og praksis, legger ikke vekt på denne innfallsvinkelen.

Et frirom er en kontekst som ikke inneholder krav. Døvblindfødte skal også få muligheter til å oppleve inspirasjon, oppleve med alle sansene og hele kroppen, uten krav til eventuelle ferdige produkter eller utføring av en oppgave.

En av de innledende problemstillingene dreide seg om opplevelse av mening og sammenheng i tilværelsen. Utfra egen praksis mener jeg å ha belegg for å hevde følgende: Dersom målsetting for alle spesialpedagogiske planer er utvikling, trening (kun ses på som et av midlene til å nå dette målet), og at utviklingsmulighetene først og fremst er å finne i felles opplevelser, vil utsiktene til å oppleve meningsfulle sammenhenger være til stede.

Lek

Alvorlige arbeidende mennesker kan lett glemme hvor viktig leken er. Det som skjer her å nå, det uforberedte, skal på en måte også være planlagt hvis en skal tilfredstille kravene til profesjonell oppførelse. Naturopplevelsene er forsøkt tilrettelagt utfra lekens særtrekk, nemlig at aktivitetene i seg selv er målet. Derfor er **fravær** av treningsmomentet viktig.

Naturopplevelser er noe som mange mennesker søker for avkobling hverdagen. Naturlandskapet er et frirom og aktivitetene i dette landskapet kan for voksne også få karakter av lek. En blir fri fra hverdagens krav, og en kan i forskjellig grad

²(fra Jannike Rasmussen: "Å lære å lære", s.12., Universitetsforlaget, Oslo 1988.)

kanskje finne tilbake til barndommens aktiviteter og opplevelser.

Barndomsopplevelser som for mange innebærer lek i forskjellige former, er ofte preget av de skiftende årstidene ute i naturen.

Naturstien skal derfor ligge lett tilgjengelig, rett utenfor skoledøra. På innskytelse eller ved plutselig oppstått behov, uten for mange forberedelser der og da, skal det være mulig å leke seg litt ute i naturen.

Kreativitet

Å løse et problem på forskjellige måter, eller å kunne se mange muligheter uten krav til ett riktig svar eller en riktig løsning kan være et bilde på kreativitet. Ivaretagelse av kreativitet vil kreve en spesialpedagogisk virksomhet som bygger på forskjellige livsformer mer enn på undervisningstimer i en timeplan. Livsformer dannes på bakgrunn av grunnleggende dimensjoner som naturopplevelser, musiske uttrykk og kroppslig utfoldelse, for eksempel musikk, drama, idrett og dans.

På bakgrunn av disse grunnleggende dimensjonene kan kanskje døvblindfødte lettere tilegne seg disse livsformenes mer kulturspesifikke uttrykk.

Felles oppmerksomhet og kommunikasjon

Naturlandskapet må oppleves som en felles arena for både Personale/ lærer/ pedagog og elev. Felles utgangspunkt ute i naturen kan resultere i den allmenne forutsetning for forståelse og felles tolkning, nemlig **felles oppmerksomhet hos personale/ lærer/ pedagog og elev**. Dette er springbrettet for videre samhandling om felles tema, begreper og koder for videre utforskning og bearbeiding av for eksempel naturopplevelser.

Personalets/ lærens/ pedagogens forutsetninger og menneskesyn

Pedagogens handlinger må ta utgangspunkt i dynamikken i menneskets normale utvikling, samtidig som kommunikasjonen med eleven foregår på dens sterkeste sansekanal og kapasitet. Fokus må hele tiden være der hvor eleven er i sin kognitive og sosiale utvikling. Den pedagogiske virksomheten skal også samtidig ha et blikk på morgendagen, slik at læring blir et spenningsmoment.

Utgangspunktet for undervisningen ligger i ulike syn på mennesket. Et dynamisk menneskesyn vil for pedagogen innebære en pedagogisk praksis hvor elevens egenaktivitet og initiativ styrer læreprosessen. I en pedagogisk virksomhet er målet læring. Spørsmålet er hva som skal læres, og hvordan. Det stiller høye krav til pedagogens didaktiske kunnskap. Dersom pedagogen kan klare å frigjøre seg fra kravet om alt det som skal "læres bort", til å se på læring som en kreativ skapelsesprosess, vil felles oppmerksomhet omkring tema være lettere å oppnå.

Dette innebærer at synet på undervisning må forandres fra "innlæring", hvor eleven passivt mottar undervisning styrt først og fremst ut fra pedagogens syn på hva som er aktuelt å lære bort. Tilfeller der eleven tilsynelatende styrer det hele fordi pedagogen hele tiden er redd for at elevens behov ikke blir tilgodesett, er den motsatte ytterlighet.

Pedagogen som subjekt blir her en lite tydelig person som samtidig antageligvis også vil bli opplevet som uforutsigbar. Pedagogen må finne andre former i utøvelse av sin lærergjerning. Pedagogen må i sin væremåte ta utgangspunkt i elevens interesser og utviklingsnivå, og samtidig forsøke og skape et felles handlingsrom som ligner mer på en felles ekspedisjon ut i det ukjente, enn helt klare, forutsigbare situasjoner. Handlingsalternativene må være av en slik art at både elev og pedagog deltar på felles premisser.

"Å lære å lære"

For våre elever er det snakk om å etablere en dannelse mer enn å skaffe seg en utdanning. En dannelse, hvis innhold dreier seg om opplevelser og kunnskap vedrørende vesentlige sammenhenger i livet. Med denne målsettingen har den døvblindfødte eleven mer bruk for en pedagog som viser generell interesse for selve livet, enn en som hovedsakelig interesserer seg bare for eleven. Kanskje må pedagogen skifte perspektiv? Kanskje er læring organisert på denne måten en kulturell skapende virksomhet for begge parter?

Naturopplevelser som dimensjon i kulturformidlingen. Kulturbegrepet

"(...) Kultur i denne betydning er de idéer, verdier, regler og normer som et menneske overtar fra den foregående generasjon, og som man forsøker å bringe videre, oftest noe forandret, til neste generasjon."³

Jeg oppfatter også kultur som noe en har felles i en nasjon, gruppe, minoritet, f.eks. språk eller gjenstander skapt av menneskelig arbeid. Kultur oppfattet som egenart i levemåter, skikker og tradisjoner, får således sin mening gjennom menneskelige relasjoner i et fellesskap.

I begrepet kultur er det spor fra det latinske ordet for "å dyrke". Begrepet blir ofte satt i sammenheng med menneskets foredling av naturen. Bildet "kultur er vendt jord" innebærer et uttrykk for noe som er bearbeidet, gjort noe med, av mennesket.

Kulturtilegnelsen skjer gjennom menneskelig samhandling og ofte gjennom språklige handlinger. "Språket skaper vår virkelighetsforståelse. Men det er viktig å være klar over at virkeligheten er mere, større og dypere enn det språket kan gjenskape."⁴ I denne sammenhengen er det relevant å holde fram kultur som "væremåter" og at tilegnelsen skjer via menneskelig samhandling og kommunikasjon, ofte gjennom språklige handlinger.

Læring gjennom kroppen

Finnes det en spesifikk måte å være på for døvblinde? På grunn av det store sansetapet er det svært få døvblindfødte som utvikler det vi vanligvis kaller for språklig kompetanse. De kan imidlertid utvikle god kommunikativ kompetanse med språklige elementer. Deres "morsmål" er taktilt_kinestetisk, og et medfødt kombinerte sansetap fører til at informasjonstilegnelsen og kommunikasjonen med omverden foregår hovedsakelig gjennom kroppsopplevelser, samt ved hjelp av lukt og smak.

Sansetapet er så vesentlig at tilegnelse av kultur, kulturarv og tradisjoner blir meget komplisert. De døvblindfødte kan derfor ikke tilegne seg kultur på vanlig måte.

Betingelsene for å innhente eller skape sin egen kultur er avhengig av de rammene som foreligger. Årstider og overgangene mellom dem er et eksempel på dimensjoner som har organisert, og fremdeles organiserer menneskers kulturelle virksomhet. Naturen og menneskets avhengighet av kontroll med naturen, har avspeilet seg i menneskets væremåter opp gjennom dets tilværelse.

³ (A. M. Klausen, "Kultur", Gyldendal, 1970.)

⁴ (Ivar Selmer_Olsen "Barn imellom _ og de voksne", Gyldendal 1990.)

Språklige uttrykk er et resultat av menneskets bevissthetsprosess fra en her-og-nå-tilstand, uten begreper, preget av handling, til en tilstand med tidsdimensjonene fortid, nåtid og fremtid hvor språk står som symboler for dets handlinger.

Naturen har i løpet av denne utviklingen også forandret seg, men lite i forhold til hva som har skjedd med mennesket. Mennesket har gjennom tidene organisert livet i forbindelse med hendelser i naturen og dens skiftninger.

I denne sammenhengen vil en nærmere redgjørelse for disse forholdene overskride intensjonene med arbeidsteksten. Studier av dette kan imidlertid anbefales.

Naturstien, en ekspedisjon

Naturstien kan utvikles til en ekspedisjon med unike erfaringer. Det er opp til pedagogen å sørge for felles utfordringer, hvor det begge parter opplever sammen er det som får konsekvenser for ny handling. Naturstien kan være med på å stimulere leken, ved eksperimenter med de naturlige elementene jord, ild, luft og vann i bevegelse. De døvblindfødte elevene kan oppleve, erfare, at de må "gripe i" virkeligheten, for å begripe den. Dette er en måte å skaffe seg oversikt og erfaringer på, hvor naturmaterialet i seg selv gir eleven tilbakemelding om hvordan deler av virkeligheten henger sammen. For eksempel blir det å gå tur i nysnø en opplevelse av å sette spor, å samle ved blir til en opplevelse av å skape varme, og kanskje steke pølser på bål?

De fem representasjonssystemene danner grunnlaget for opplevelsene: Syn, hørsel, smak, lukt og taktil sans, med størst vekt på den taktile i samarbeid med egen opplevelse av kroppens bevegelse i rommet. Meningen er at elevene skal få et opplevd forhold til naturen. Det kan de bare få ved å bruke sine egne sanser, ved å handle selvstendig.

Erfaringer som man får på denne måten, kan ved senere bearbeidelse bli ekte begreper. Ekte begreper, fordi de er erfart ved egen aktiv opplevelse i samvær med andre.

Natursti, en utvidelse av livsrom

Naturstien blir et landskap, hvor den døvblindfødte kan øve seg i å gradvis utvide livsrommet sitt: Fra sitt indre isolerte rom og ut i det konkrete felles innerom,

gangen ut, utgangsdøra, veien ute, finne stien rett uten for husveggen, oppleve naturen. Overgangen til det som skjer ute må være logisk, slik at trygghet i forhold til det ukjente opprettes på samme måte som innendørs. Denne prosessen skjer alltid sammen med en ledsager, mange ganger, før en kan håpe på at veien ut og veien hjem oppleves som så oversiktlig og trygg at den døvblindfødte tør å stole på egne krefter.

Lærerens/ pedagogens oppgave består blant annet i å skape bevegelsen fra det ytre til det indre. Først utfører pedagog og elev handlingen mange ganger sammen. Etter lang tid kan eleven muligens klare å utføre handlingen alene. På denne måten kan pedagogen bidra til å sikre at alle psykiske prosesser får mulighet til å mevirke til hverandres utvikling. Det forholdet som elev og lærer bygger opp, en interrelasjon, blir således utviklet til en intrarelasjon, et forhold som eleven bærer med seg i livet som en følelse av identitet, trygghet og selvfølelse, som er opparbeidet i det sosiale fellesskapet.

Valg

Eleven skal ha mulighet til på forhånd å velge ut eventuelle opplevelser i naturstien. Døvblinde, som har greid å foreta valg, må raskt få oppleve konsekvensene av valget, for å oppleve å bli tatt på alvor. Avstanden fra innerrommet til uterommet, der hvor Opplevelsene ligger, må derfor være kort eller fleksibel. Elevenes utgangspunkt er forskjellig med hensyn til grad av medfødt døvblindhet, levealder og bevegelse, men alle kan få utvidet livsrommet.

Kulturelle bærebjelker

*Vinter, sommer, høst og vår –
hva, der kommer, husk det går.
Piet Hein.*

Vi organiserer forskjellige markeringer av årstidene og deres skiftninger og overganger, gjerne med fester, hvis innhold varierer med begivenheten. Årstidene og overgangene mellom dem vil på denne måten være kulturelle bærebjelker som opprettholder tradisjoner og ritualer over tid. Døvblindfødte kan, som en kulturell minoritet, f.eks. feire overganger og lage fester på en slik måte som er naturlig og særegent for denne gruppen.

Uansett tilhørighet og funksjonsnivå vil naturens skiftninger alltid virke inn på mennesket og dets væremåte.

Kort skissert kan dette, når en setter aktuelle markeringer i sammenheng med de fire elementene jord, ild, luft, vann knyttet opp til årstider og årstidsskiftninger, innebære følgende:

* Årstidene og deres skiftninger kan oppleves på nært hold.

Metode: Egen eksperimentering, lek med de naturlige elementene jord, ild, luft og vann. Naturmaterialet gir selv tilbakemelding om hvordan virkeligheten henger sammen.

* Årstidene og deres naturlige skiftninger virker inn på mennesket. Dette avspeiler seg i ritualer og tradisjoner.

Metode: Temaarbeid omkring årstidene og de fire elementene slik de oppleves i forhold til årstiden / tradisjoner / ritualer.

Eksempel: **VANN** i naturlige omgivelser.

Temaarbeid og kulturelle uttrykk

De fire elementene gjenskapt kulturelt gjennom årstidene:

VÅR representerer overgangen fra kaldt til varmt. F.eks. "Vårjamndøgnfest"

SOMMER representerer varme. F.eks. "Blomsterfest"

HØST representerer overgangen fra varmt til kaldt. F.eks. "Høsttakkefest"

VINTER representerer kulde. F.eks. "Vinterleker"

Teoretisk tilknytning

Jeg har brukt Jerome Bruners teori om den tre_fasete representasjon av virkeligheten; om enaktiv, ikonisk og symbolsk fase, som en del av det teoretiske

grunnlaget for tenkningen rundt arbeidet med naturstien. Bruners teori er vel kjent innenfor døvblindearbeidet, spesielt når det gjelder språk og språkutvikling.

Videre har jeg benyttet et tidligere og kjent arbeid; "Emnearbeid" av Klaus Vilhelmsen (Nord-Press 1990). For meg har denne boka vært til stor inspirasjon i det pedagogiske planleggingsarbeidet. Den gir en meget god beskrivelse av de pedagogiske grunnholdninger og prinsipper som ligger til grunn for emnearbeidsformen i virksomheten med døvblinde. Inspirasjonen til denne måten å arbeide på kommer fra RIC-metoden (RIC står for Rhode Island Curriculum, les Grethe Knudsens artikkel i Nordisk Tidsskrift for Døveundervisning, 1980). Jeg går ut fra at mange kjenner til RIC-metoden, men skal bare for ordens skyld kort nevne noen referanser. Metoden bygger det pedagogiske arbeidet med begreps- og språkutvikling på Vygotsky, Piaget og Bruner. Videre støtter den seg på kognitiv psykologi, begrepsutvikling og lingvistiske teorier.

Avslutning

Denne arbeidsteksten er ment å være en av de mange inspirasjonskilder i arbeidet med døvblindfødte mennesker. Naturopplevelser er et ofte tilbakevendende fenomen når mennesker beskriver viktige beveggrunner til å la tanken fly. Noen beskriver det som å bli ett med naturen, der tanken kan fly fritt omkring, uten krav til noen resultater. Jeg ser det slik at naturopplevelser setter spor i kroppen vår. I og for seg er det ingen motsetninger mellom opplevelser i kroppen og opplevelser i tankene.

Litteraturliste

- Barlaug, Anne_Grete* Alternative kommunikasjonsmetoder for døvblindfødte. ? 1991.
Barlaug, Anne_Grete "Naturstiprosjekt". Rapport til K.U.F., Oslo 1992
Bjørkvold, Jon_Roar Det musiske menneske. Freidig Forlag, Oslo 1991
Brostrøm, Stig ?? Spesialpedagogikk 6/88
Bruner, Jerome S. The process of education. Harvard University, Massachusetts 1960.
Damsgaard, Bjørn m/ler, Hvem er alle? Hvem er så de andre? ??? 1985
Enerstvedt, Regi Th. Virksomhetsteorien _ En innføring og eksempler. Falken Forlag, Oslo 1991
Enerstvedt, Regi Th. ??? Spesialpedagogikk 6/88
Gimenes, G. og J. Festernas funksjon. Arbeidstekst nr. NUD 1991
Jerlang Espen m/ler Utviklingspsykologiske teorier. Munksgaard 1988
Klausen, A.M. Kultur. Gyldendal 1970.
Knudsen, Grethe Om Rhode Island Currucilum. Nordisk Tidsskrift for Døveundervisning, 1980
Nafstad, Anne Livsrom. Skådalen skole 1989
Næss, Arne Filosofiens historie, Fra renessanse til vår tid. Universitetsforlaget 1967
Olsen, Ivar Selmer Barn i mellom. Gyldendal 1990
Rasmussen, J. En jungel av muligheter. Universitetsforlaget 1987
Rasmussen J. Å lære å lære. Univeritetsforlaget 1988
Stangevik, ? Livskvalitet 1 og 2. Oslo 1989
Svendsen, P. og Kjerulf, S. Pædagogiske teorier. Billesøe & Baltzer 1987
Vestergaard, Ebbe Pædagogisk filosofi. En elementær indføring. Munksgaard 1985.
Vilhelmsen, Klaus Emnearbejde, et helhedssyn på undervisningen af døvblinde
Nordisk Vejleder nr. 9, Forlaget Nord-Press, Dronninglund 1990
Vilhelmsen, Klaus og Gedsø, Letta Døvblindepædagogik og de multiple kompetencer.
Danmarks Lærerhøjskole 1991
Wind, H.C. Filosofisk Hermeneutik. Berlingske Forlag 1966.

Referanser i landskapsforming:

Professor Egil Gabrielsen og forskningsstipendiat Sille Vinsnes ved Instituttet for landskapsarkitektur Norges Landbrukshøgskole.

Illustrasjoner: Forskningsstipendiat Sille Vinsnes side 11,12,13,14,15,17,19-35.

Illustrasjoner: Industridesigner Brit Furu side 10, 16 og 18.

Illustrasjoner: Designer Henrik Otterstrøm side 36.